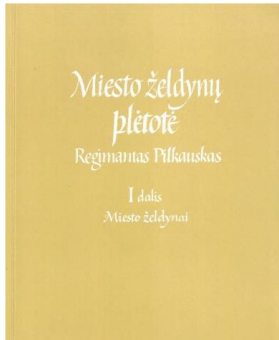

Veiklos plėtojant želdynus kronika Atsiliepiamas apie naują Regimanto Pilkausko knygą

Steponas Deveikis, Vaiva Deveikienė, Saulius Sodeikis

Seniai žadėta ir pagaliau išleista Lietuvos kraštovaizdžio architektūros veterano, miškininko Regimanto Pilkausko (g. 1939) trilogijos *Miestų želdynų plėtotė* pirmoji dalis* sukelia dvejopą intelektualinę emociją. Pirmiausia, džiugu, kad gausėja Lietuvos autorių originalių leidinių kraštovaizdžio architektūros tema rikiuotė. Knyga puikiai parengta, skoningai sumaketuota, gausiai iliustruota, turi akademinis knygos struktūros sandus – asmenvardžių rodyklę, literatūros sąrašą, pratarmę ir pabaigos žodį, santrauką anglų kalba.

Antroji emocija kiek nuvilianti, nes knyga per daug asmeniška, išryškinanti kraštovaizdžio architektūros raidą Lietuvoje pastaraisiais dešimtmečiais, studijų, darbų konkursų, parodų organizavimą, Lietuvos kraštovaizdžio architektų sąjungos (LKAS) ir bendruomenės veiklą tik knygos autoriaus asmeninio dalyvavimo ir preferencijų aspektu. Taigi, knyga kiek vienpusiškai parengta, neaprepianti kai kurių LKAS, kraštovaizdžio architektų bendruomenės veiklos aspektų – reikšmingų pastarojo dešimtmečio projektų, konferencijų ir leidinių, susitikimų ir seminarų, tarptautinės veiklos. Žinoma, tai leidinio autoriaus pasirinkimas, pasirinkimo teisė, ir ji gerbtina, nes medžiagą trijų dalių knygai autorius sukaupe per 60 veiklos metų dirbdamas miestų planavimo, želdynų projektavimo srityje, rašydamas straipsnius, dalyvaudamas konferencijose ir projektų konkursuose, parodose, skaitydamas paskaitas studentams įvairiose aukštosiose mokyklose.

Knygos pratarmėje (p. 6–9) autorius glaustai papasakoja asmeninę kūrybinę veiklos raidą, profesinio augimo ir brandos kelią, pristato mokytojus ir bendražygius. Pabrėžiama, kad knyga parengta remiantis planais ir projektais, kuriuos ruošiant teko pačiam dalyvauti. Tokią knygą parašyti kadaise autoriui patarė jaunystės draugas maskvietis Jurijus Vedeninas, kurio nuomone, „autentiška projektavimo darbo patirtis skaitytojui būsimanti daug įdomesnė nei vien teoriniai pasvarstymai ar klasikinių pavyzdžių pakartojimas“ (p. 6).

Pirmoji trilogijos knyga pradeda straipsniu apie želdyno sąvoką (p. 10). Knygą galima laikyti antologija ir asmeninės kraštovaizdžio architekto veiklos kronika. Panaši savo pobūdžiui buvo prof. habil. dr. Vlodo Stausko (1932–2014) knyga *Architektūra, aplinka, atostogos* (Kaunas: VDU leidykla, 2012). Regimantas Pilkauskas yra rašytinio žodžio meistras ir ilgametis informacinio leidinio *LKAS žinios* redaktorius. Į jo nuomonę įsiklauso kalbos redaktoriai ir normintojai. Todėl savo knygoje jis plačiai aptaria kraštovaizdžio architektūros dalyką ir pagrindines sąvokas (p. 12–17). Autorius plačiai aptaria ne tik *kraštovaizdžio* sąvokos vartoseną, bet ir siūlomus naujus terminus – *aplinkuma*, *žaluma*.

Daugelį R. Pilkausko knygos pirmųjų tekstų, atrodo, skaitėme ankstesnėse jo publikacijose įvairiuose mokslo, kultūros ar miškininkystės žurnaluose, konferencijų leidiniuose. Tačiau šie tekstai knygoje yra išplėsti, atnaujinti. Tas pasakytina apie knygos skirsnį „Sena sritis, nauja profesija“ (čia apie kraštovaizdžio architektūrą; p. 18–23) ir didelį knygos skyrių „Kraštovaizdžio architektūros raida Lietuvoje“ (p. 24–104). Buvusios 2004 m. publikacijos tekstas gerokai papildytas, išplėstas, suasmenintas, tačiau jame neišvengta preferencijų. Skirsnis „Studijos“ (p. 56–57) pabaigiamas išsamia Aleksandro Stulginskio universiteto – VDU Žemės ūkio akademijos želdininkystės programos apžvalga, tačiau nutyliama tarptautiniu projektu 2016–2018 m. Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU) Architektūros fakultete rengta ir 2019 m. pabaigoje

* Pilkauskas R. *Miesto želdynų plėtotė, 1 dalis: Miesto želdynai*. Vilnius – Kaunas: LKAS, 2019. 198 p., iliustr.

Studijų kokybės vertinimo centre (SKVC) akredituota menų bakalauro studijų kraštovaizdžio architektūros programa. Konkursų skirsnyje (p. 58–89) aptariama arti 20 kraštovaizdžio tvarkymo konkursų, tarp jų ir kelis kartus „kartotas“ Lukiškių aikštės Vilniuje tvarkymo projektų konkursas, kurio rezultatai knygos autoriui paliko kartėlio nuosėdų ir nuoskaudų, kaip ir Vingrių šaltinių Vilniuje ar Ukmergės piliakalnio aplinkumos tvarkymo projektų konkursai ir jų rezultatai.

Kraštovaizdžio architektūros darbų parodos aptartos (p. 90–95) saikingai. Lietuvos kraštovaizdžio architektų bendruomenės, LKAS veiklos apžvalga (p. 96–106) knygoje yra gana paviršutiniška, neišbaigta; ypač tarptautinio bendradarbiavimo dalykai aptarti fragmentiškai. LKAS tikrai turėjo daugiau svarbių ir turiningų, dalykinių išvykų į užsienį, tarptautinių projektų (pvz., CPD-LA) ir renginių, kurie naujoje knygoje „kukliai nutylėti“. Knygoje minima tik 2003 m. išvyka į Hanoverį (Vokietija) ir 2015 m. išvyka į Nyderlandus (p. 104). O kur kelionių į Anglijos, Prancūzijos, Skandinavijos šalių, Lenkijos kraštovaizdžio architektūros objektus aptarimas? Neaptarti LKAS su universitetais organizuoti kraštovaizdžio architektūros forumai (2010, 2013, 2015, 2018) ir konferencijos (2005, 2011, 2017), jų leidiniai. Užtat gražiai nusilenkta Utenai už jos parkus (p. 107–109).

Pagirtina knygoje pateikiama miesto želdynų istorinė apžvalga (p. 110–131), parengta remiantis lenkų parkotyriminko L. Majdeckio (1925–1997) ir kitų autorių veikalais ir pradedama nuo Mesopotamijos ir Babilono sodų. Daug dėmesio skiriama Sapiegų parkui Vilniuje (p. 115–117), pasiremiant P. Jamskio publikacija (2007). Sapiegų parkas laikytinas italų baroko pavyzdžiu, o ne prancūzų. Autorius puikiai paaiškina angliškujų parkų – natūralių sodų grožio poetikos – kilmę ir proveržį, aptaria jų pavyzdžius (p. 118–121). Įdomi žinutė ir kultūrinė sąsaja, kad 1904 m. Radvilų Arkadijos parke Lenkijoje Varšuvos dailės mokyklos plenere dalyvavo šios mokyklos mokinys M. K. Čiurlionis (1875–1911) – dar prof. Vytautas Landsbergis savo tyrimuose ir knygose yra aptaręs šį faktą.

Istorinė apžvalga užbaigiama trumpa pastaba apie XX a. pabaigos kraštovaizdžio architektūrą. *XX a. pabaigoje pradėjo reikštis postmodernistinis požiūris į kraštovaizdžio architektūrą – nesilaikoma vienos aiškios parko kūrimo sistemos; ryškiausias pavyzdys – Parc de la Villette Paryžiuje (1982, JAV architektas B. Tschumi); jame vyrauja ne gamtinės, o dirbtinės formos* (p. 131). Tenka pažymėti, kad parkas mieste visada yra suskurta gamta arba gamtos imitacija. Tie, kas lankė šį ir kitus naujus Paryžiaus parkus, patvirtins, kad jie buvo kuriami pramonės konversijos teritorijose, gamtos elementų juose pakanka, o konversijos ir parkų išraiškos formos – įvairialypės.

Knygos autorius įvertina miesto želdinių reikšmę (p. 132–136) – slopina triukšmą, saugo žemės paviršių nuo erozijos, sutvirtina slėnių šlaitus ir vandenų krantus, sumažina vėjo greitį, teikia pavėšį – vis labiau reikalingus miesto ekologijos veiksnius. Pristatydamas svarbiausias kūrybos nuostatas kraštovaizdžio architektūroje (p. 137–147) R. Pilkauskas aptaria tikslingumą kaip kraštovaizdžio architektūros vertinimo kriterijų, pasiremdamas estų kraštovaizdžio architekto Aleksandro Niine (1910–1975) teoriniu pagrindu ir principais; taip pat nurodo medžių ir krūmų genėjimo aspektus ir kriterijus – šia tema jis pasisakė ir žurnale *Kultūros barai* (2019, Nr. 4, p. 53–56).

Pagaliau skyriuje „Želdyno erdvė projektavimo praktikoje“ (p. 156–169) pristatomi ir aptariami du Regimanto Pilkausko su arch. Liucijumi Dringeliu parengti projektai – Lazdijų miesto parko projektas (1962) ir Lietuvos žemės ūkio akademijos (LŽŪA) teritorijos ir svarbiausios centrinės dalies tvarkymo projektas (1965). Abu projektai eksponuoti Maskvoje, Sąjunginėje liaudies ūkio pasiekimų parodoje (1964 ir 1968), pilnė apdovanojimus. Žemės ūkio akademijos aplinkumos želdinimo projektas ir jo įgyvendinimo modifikacijos gali būti puikus pavyzdys želdininkystės ir kraštovaizdžio architektūros studentams.

Knygos autorius sumaniai įterpia *Visuotinei lietuvių enciklopedijai* rengtus biografinius straipsnius apie kraštovaizdžio architektus G. Kuphaldtą (1853–1938) (p. 29), H. Reptoną (1752–1818) (p. 119), J. Paxtoną (1803–1865) (p. 123), W. Robinsoną (1838–1935) (p. 125), A. Niine ((1910–1975) (p. 139). Apie amerikietį F. L. Olmstedą (1822–1903) plačiau papasakota

pagrindiniame tekste (p. 127–129). Knygą ir autorių reikia pagirti už gausias ir kokybiškas iliustracijas. Pateikiama daug želdynų planų, projektinių vaizdų, maketų ir panoraminių nuotraukų. Skaitytojas gali susipažinti su leidinio autoriaus (su bendraautoriais) rengtų projektų medžiaga: Druskininkų gydamosios fizinės kultūros parko plėtojimo projektu (1969), Vilniaus pilių aplinkumos tvarkymo konkursiniu projektu (1979), Lukiškių aikštės Vilniuje tvarkymo konkursiniais projektais (1995–2018). Publikuojami Versalio, Liverpulio miesto Seftono ir Birkenhedo parkų, Amsterdamo miško parko, Hamburgo miesto parko planai. Publikuojamos Lazdijų miesto parko projekto maketo nuotraukos (p. 156–157), LŽŪA miestelio Noreikiškėse projekto vaizdinė medžiaga (p. 158–160, 162, 164, 166–167).

LŽŪA miestelio vaizdas iš paukščio skrydžio, 2016. Aplinkumos tvarkymo projektas (autoriai Liucijus Dringelis ir Regimantas Pilkauskas, 1965) suformavo esminius takų ir želdinių struktūros bruožus.

Projektas plačiai aptariamasis R. Pilkausko knygoje.

Iliustracija iš knygos, VDU ŽŪA Viešųjų ryšių skyriaus nuotrauka

Bird's-eye view of LŽŪA campus, 2016. The environmental management project (Liucijus Dringelis and Regimantas Pilkauskas, 1965) formed the essential features of the structure of paths and greenery.

The project is widely discussed in the book by R. Pilkauskas.

Illustration from a book, photo by Public Relations Department of VDU ŽŪA

Knygoje taikoma adaptuota fonetinė (pagal tarimą) užsienio asmenvardžių ir vietovardžių rašyba lietuvių kalba, autentiška, originalią jų formą pateikiant skliausteliuose, pvz., Šantiji (*Chantilly*), Eduaras Andrè (*Edouard André*), Džozefas Pakstonas (*Joseph Paxton*). Tačiau čia neišvengiama smulkių, bet apmaudžių klaidų – garsus prancūzų kraštovaizdžio architektas įvardijamas kaip Džinas-Pieras Barile-Dešanas (*Jean-Pierre Barillet-Deschamps*) lietuviškai turi būti vadinamas tariant Žanas-Pjeras Barijė-Dešamas (p. 126); Paryžiaus Monso (*Monceau*) parkas knygos tekste pavadintas Monko parku (p. 126).

Nepaisant paminėtų kritikuotinių dalykų naujoji knyga ir visa būsima trilogija yra svarbus kraštovaizdžio architektūros literatūros leidybos faktas. Knyga plečia visuomenės ir profesionalų bendruomenės akiratį, teikia žinių apie želdynus ir jų kūrimą. Visa trilogija – trys leidinio dalys – atskleis kraštovaizdžio architektūros esmę ir pagrindinius dėmenis, kraštovaizdžio architekto profesijos bruožus ir svarbą. Šios profesijos kompetencijų svarba savivaldybių administracijose,

teritorijų kompleksinio planavimo, infrastruktūros vystymo procesuose dar nėra tinkamai suvokiama ir įvertinama.

Želdynų projektavimas ir plėtotė yra tik dalis kraštovaizdžio architekto profesinės kompetencijos ir realios kraštovaizdžio architekto veiklos. Antroje knygoje (*Kraštovaizdžio planavimas*) leidinio autorius pažadėjo rašyti apie kraštovaizdžio architektų vaidmenį rengiant miestų planus. Lauksime.

Chronicle of Personal Activity in Developing Greenery. Review of Regimantas Pilkauskas' New Book

Summary

It is the first book of the three-part edition *Development of Urban Green Spaces* edited at the end of 2019 by Lithuanian landscape architect Regimantas Pilkauskas. The materials for this edition have been collected by the author during 60 years, working in the area of landscape architecture: planning urban territories, designing parks and gardens, and writing articles about it, participating in competitions, conferences and giving lectures to students of Lithuanian Agriculture Academy and Academy of Arts.

The book is based on the personal urban green space plans and projects. Author gained experience in landscape architecture from the colleagues Lithuanian architects, also landscape architect Alfonsas Kiškis (1910–1994), dendrologist Leonas Čibiras (1921–1992), and Polish school of landscape architecture in Warsaw Polytechnic Institute and Main Agriculture School made acquaintance with the future professors Longin Majdecki (1925–1997) and Edward Bartman (1929–2018) and their works. R. Pilkauskas published some books devoted to landscape architecture. He was one of the establishers of the Lithuanian Association of Landscape Architects (LALA; in Lithuanian – LKAS), and has participated in this activity.

The big part of book allocated to review of the evolution of landscape architecture in Lithuania and the activities of LALA. This review is presented by the personal choice and preferences. It is not comprehensive and circumstantial. R. Pilkauskas criticises the current procedures for public procurement of landscape architecture design services, analyses the outcomes of some projects in Vilnius, Kaunas, and Ukmerge.

In the main part of the book – chapters “Historical overview of urban green spaces development” and “The importance of urban parks and gardens” – the author analyses the principles of landscape architecture (p. 110–136). In the chapter “Dispositions of creative work in landscape architecture” the criteria of expediency and naturalness are discussed. Landscape architects are invited to apply the criterion of expediency in their creations; this criterion received such a base from Estonian landscape architect Aleksander Niine (1910–1975). Expedience comprises three main principles, that is, functionality, economics, and aesthetics. The author of the book presents his reasoning about tree and bushes pruning. Tree pruning is contrary to their natural needs to grow freely and thrive. But urban street tree pruning is a separate issue. If we planted naturally smaller trees in streets instead of rapidly growing species which have broad crowns only care pruning would be enough.

Lazdijai urban park project in 1962 was the first serious work for the architect Liucijus Dringelis and dendrologist Regimantas Pilkauskas, creating green space areas. Having this experience, both designers undertook the arrangement work of the Lithuanian Agricultural Academy territory in 1965. The both projects are presented and discussed in this book (p. 156–169). Some notes about the implementation of the projects will be interesting to students and professionals.

The new book, and the whole forthcoming other parts of trilogy, is an important fact in publishing landscape architecture literature in Lithuania. The new book expands the horizons of the public and the professional community, providing knowledge of greenery, landscape architecture and its creation.